

УДК [378.147+371.134]:62

*Олександр Маляров, старший викладач кафедри професійної освіти
Бердянського державного педагогічного університету*

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

У статті зроблено спробу дослідити значення педагогічного менеджменту для професійної діяльності майбутніх педагогів, проаналізовано різні підходи щодо трактування цього поняття, розкрито роль педагогічного менеджменту в професійній діяльності педагога. На підставі аналізу підходів різних дослідників щодо дефініції поняття “педагогічний менеджмент” встановлено, що важливою складовою професійної діяльності сучасного педагога є діяльність, пов’язана із педагогічним менеджментом, яка включає планування, організацію і управління уроком, заняттям, навчанням, вихованням і розвитком учнів, а також контролем цих процесів.

Ключові слова: педагог, педагогічний менеджмент, управління навчально-виховним процесом.

Літ. 14.

*Александр Маляров, старший преподаватель кафедры профессионального образования
Бердянского государственного педагогического университета*

ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА

В статье предпринята попытка исследовать значение педагогического менеджмента для профессиональной деятельности будущих педагогов, проанализированы различные подходы к трактовке этого понятия, раскрыта роль педагогического менеджмента в профессиональной деятельности педагога. На основании анализа подходов разных исследователей относительно дефиниции понятия “педагогический менеджмент” установлено, что важной составляющей профессиональной деятельности современного педагога является деятельность, связанная с педагогическим менеджментом, которая включает планирование, организацию и управление уроком, занятием, обучением, воспитанием и развитием учащихся, а также контролем этих процессов.

Ключевые слова: педагог, педагогический менеджмент, управление учебно-воспитательным процессом.

*Oleksander Malyarov, Senior Lecturer of the Professional Education Department
Berdyansk State Pedagogical University*

THE VALUE OF THE PEDAGOGICAL MANAGEMENT IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF TEACHER

The author attempts to explore the value of the pedagogical management of future teachers, analyzes the various approaches concerning the interpretation of this concept, and reveals the role of pedagogical management in the professional activities of teacher. Based on the analysis of various approaches of researchers concerning the definition of the concept “pedagogical management”, the author establishes that an important part of the professional activity of modern teacher is related to the educational management, which includes the planning, organization and management of the lesson, an employment, training, an education and a development of students, and the control of these processes.

Keywords: the teacher, the pedagogical management, management of the educational process.

Постановка проблеми. Трансформація національних систем освіти спрямована на пошук нових форм організації, навчання та управління освітньою діяльністю відповідно до світових тенденцій розвитку вищої освіти. Відтак, проблеми наукового обґрунтування теорії управління освітою на кожному з її рівнів організації та, зокрема педагогічного менеджменту набуває особливої соціальної значущості. Забезпечення якості вищої освіти є пріоритетом держави, тому освітня діяльність має забезпечувати

якісну підготовку фахівців різних освітніх рівнів відповідно до стандартів вищої освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню проблем педагогічного менеджменту присвячено праці В. Білової, В. Беліловського, В. Бондар, К. Вазіної, Д. Гнатюка, Л. Горюнової, О. Касьянової, З. Курлянд, В. Григораш, М. Латипової, І. Лікарчук, О. Маліцької, О. Мармази, В. Пікельної, Ю. Петрова, Г. Самостроєнко, А. Семенової, В. Симонова, В. Федорова, Р. Хмелюк, В. Шаповалова, В. Шаркунової та ін.

Метою даної статті є з'ясування значення педагогічного менеджменту для професійної діяльності педагога.

Виклад основного матеріалу. Управління в навчальних закладах освіти правомірно виокремлюють у самостійне специфічне відгалуження – педагогічний менеджмент [14], котрий включає управління навчальним закладом (загальноосвітнім (школознавство), професійним, вищим) та управління освітніми процесами (навчанням, вихованням, розвитком) [7].

Під управлінням освітніми процесами розуміють сукупність цілеспрямованих дій (операцій) суб'єктів педагогічного управління з метою розвитку певних якостей (здібностей, пізнавальних інтересів, позитивних мотивів), особистісної й професійної культури, формування знань, умінь й навичок, досвіду творчої діяльності, які є підґрунтям формування успішного становлення особистості, самореалізації учнів (студентів) у майбутньому, професійної компетентності.

Науковці по-різному трактують поняття “педагогічний менеджмент”, як:

- теорію управління в освітній установі (В. Загвязинський, Л. Капто, М. Поташник та ін.);
- систему управління освітньою установою та пошуку шляхів її розвитку (Б. Гершунський, С. Лазарєв, С. Яковлев та ін.);
- управління освітньою діяльністю (А. Моїсєєв, В. Симонов та ін.);
- комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління педагогічними системами, спрямований на підвищення ефективності їх функціонування та розвитку (Н. Кузьміна, С. Нікітіна та ін.).

Педагогічний менеджмент розглядається В. Симоновим у досить вузькому розумінні, як суто управління навчально-виховним процесом та цілеспрямований вплив керівника на педагогічний колектив і учнів шляхом науково обґрунтованого планування, організації та контролю їхньої діяльності. Автор стверджує, що будь-який викладач, по суті, є менеджером навчально-пізнавального процесу (як суб'єкт управління ним) [12].

Л. Горюнова дає наступне визначення поняттю “педагогічний менеджмент” – це управлінська діяльність вчителя, здійснювана в класі та спрямована на досягнення цілей розвитку особистості, готової до життя в нових соціально-педагогічних умовах [4].

Термін “педагогічний менеджмент”, як зауважують З. Курлянд, Р. Хмелюк, А. Семенова, є найбільш вживаним у вітчизняній літературі.

Він має полісемічний характер та виявляє свою сутність, як [9]:

- наука про управління педагогічними системами, завданням якої є пошук і розробка засобів та методів, що сприяють найефективнішому досягненню цілей сучасних закладів освіти;

- певна організація роботи керівних працівників, допоміжного персоналу та педагогічного колективу закладу освіти для досягнення поставленої мети найбільш раціональними способами;

- організація діяльності закладу освіти, що має певний склад і структуру, у межах яких реалізуються свідомо заплановані та скоординовані заходи, спрямовані на досягнення загальних освітньо-виховних цілей;

- система управління, де певний заклад освіти чи його окремих підрозділ є керованим об'єктом саме в умовах ринкової економіки;

- як особливий тип вмілості та адміністративні навички, що пов'язують з діяльністю певної особи, – менеджера освіти як професійного управління.

К. Вазіна, Ю. Петров, В. Беліковський трактують педагогічний менеджмент як теорію управління в освітніх установах [2].

“Педагогічний менеджмент є специфічним видом управлінської діяльності, який базується на концептуальних і теоретичних положеннях тієї чи іншої школи соціального управління з урахуванням специфіки та призначення конкретної організаційно-педагогічної системи. Педагогічний менеджмент – це, насамперед, технологія організаційного, психолого-педагогічного, правового, економічного впливу на зміст і діяльність індивідів і колективу з метою забезпечення функціонування освітніх систем. Людина, яка володіє професійними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення цієї діяльності, відповідними реальними нормативними повноваженнями, є менеджером у сфері освіти” [14, 9].

В. Шаповалов трактує педагогічний менеджмент в аспекті управління освітніми процесами:

- управління процесом навчання і виховання в їх системному взаємозв'язку: сукупність принципів, методів, засобів і форм управління навчальним процесом з метою підвищення його ефективності;

- вміння педагога домагатися поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки учнів; спосіб, манери поводження з учнями і мистецтво управління навчальним процесом;

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

- нову галузь педагогічного знання, засновану на припущенні, що методи мислення, розвинуті природничими науками, можуть і повинні бути застосовані до навчання людини і груп людей;

- інтегративний процес, за допомогою якого професійно підготовлені педагоги формують учнівський колектив у цілому та окремих його членів зокрема і управляють здійснюваною ними навчальною діяльністю шляхом постановки цілей і способів їх досягнення, що розробляються спільно з учнями;

- вид професійної діяльності педагога з організації процесів досягнення учнями системи навчально-виховних цілей, прийнятих і реалізованих з використанням наукових педагогічних підходів, освітніх концепцій і людського фактора;

- педагогічна діяльність, що відрізняється переважно розумовою і творчою працею, в якій постановка цілей, прийняття рішень, розробка способів і шляхів їх досягнення, а також організація спільної діяльності учнів з обов'язковим синергетичним ефектом складають її головний сенс і зміст;

- педагогічна діяльність, предметом якої є інформація, яка перетворює з метою прийняття рішень, спрямованих на зміну стану керованого об'єкта [13].

Тієї ж думки дотримується і І. Лікарчук: застосовуючи поняття "педагогічний менеджмент" доцільно вести мову про управління педагогічним процесом або про комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчально-виховним і навчально-пізнавальним процесами, але аж ніяк не про управління освітньою системою чи освітньою організацією, якою є школа чи інший заклад освіти [8].

У словнику української мови за редакцією Н. Ничкало педагогічний менеджмент – це комплекс принципів і технологізованих способів управління освітнім процесом, який спрямовано на підвищення його ефективності та який здійснюється шляхом використання творчого потенціалу не тільки керівників закладів освіти, а й їх педагогів, учнів, студентів, слухачів [10].

За твердженням Г. Самострєнко педагогічний менеджмент в освітній установі включає такі процеси, як [11]:

- прогнозування і планування діяльності освітньої установи;
- правильну постановку цілей та їх ранжування за ступенем важливості і фактору часу;
- раціональну розстановку кадрів, розподіл

обов'язків, встановлення зв'язків між підсистемами і управління цими зв'язками;

- організацію освітньої інформації та ефективності її використання;

- всебічний контроль, аналіз і своєчасну реакцію на зміну внутрішнього і зовнішнього середовища для попередження або якнайшвидшої ліквідації недоліків;

- систему підвищення кваліфікації, досвіду і майстерності менеджерів освіти.

В умовах переходу від традиційної системи освіти до компетентної, де педагог покликаний не вчити, а управляти освітніми процесами, його все частіше починають називати "менеджером" (виховання, навчання, розвитку і т.п.). Як влучно зазначають З. Курлянд, А. Губа, усвідомлено виконують професійну роль менеджера навчально-пізнавального процесу, удосконалюючи навчальні плани та програми, регулюючи обсяг і зміст матеріалу на кожну лекцію чи практичне заняття, визначаючи послідовність та термін його вивчення, за допомогою тестів глибоко оцінюючи загальнонаукові й професійні знання, інтелектуальні вміння і практичні навички, а також психологічні якості студентів [9]. Вони, по суті, проходять у своїй діяльності весь цикл менеджменту – планування, визначення умов, організацію, мотивацію, керівництво, тому це дає підстави розглядати вчителя як суб'єкта менеджменту [5].

В. Симонов стверджує, що кожен педагог є менеджером навчально-виховного процесу [12].

Л. Де Калуве, Е. Маркс, М. Петрі у своїй праці "Розвиток школи: моделі зміни" розглядають учителя, як організатора навчально-пізнавальної діяльності учнів у кожному конкретному класі. "Управління навчально-пізнавальним процесом, – зазначають ці вчені, – тісно пов'язане з навчальним курсом. Тут кожний учитель є водночас наставником (менеджером). Мета управління – підтримка функціонування малих груп та окремих учнів... Управління й викладацькі процеси тісно пов'язані. Це виражається в тому, що не виділяється спеціальний час у системі освіти на консультування, так само, як і немає спеціальних консультантів... Курс навчання – порівняно відкритий, часто перебудовується за пропозиціями вчителя й учнів. Процес коригування визначається необхідністю його відповідності реальним можливостям учнів, рівню їхньої підготовленості до засвоєння подальших розділів (тем), навчальних курсів і називається контрольно-діагностичною функцією в управлінні процесом навчання" [6].

Р. Вдовиченко на підставі аналізу посадової інструкції педагога загальноосвітнього закладу, яка розроблена на основі Законів України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про охорону праці”, “Про місцеве самоврядування в Україні”, Кодексу Законів “Про працю України”, постанови Кабінету Міністрів України та наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.2003 р. №352 “Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів” визначає види його діяльності:

- “керування (діяльністю учнівського та педагогічного колективів, роботою педагогічної ради школи, навчально-виховною роботою, роботою інших учнівських організацій тощо);

- організація (навчально-виховного процесу, роботи з охорони праці, розробки, затвердження і впровадження програм розвитку школи, виконання постанов уряду про школу, наказів, розпоряджень і вказівок Міністерства освіти і науки України);

- контроль (харчування і медичне обслуговування учнів, виконання навчальних планів та програм, робота адміністративно-управлінського персоналу, діяльність класних керівників, додержання рішень педагогічної ради, наказів, розпоряджень, стану збереження і використання навчально-матеріальної бази);

- консультування (адміністративно-управлінського персоналу, класних керівників, учителів з певного циклу навчальних предметів, педагогів-організаторів, активу учнівського самоврядування, активу батьківської громадськості)” [3].

Перелічені види діяльності відносять до провідних функцій менеджерів, а отже педагог на своєму рівні є менеджером, який управляє навчально-виховним процесом.

Проблеми управління навчально-виховним процесом розглядали:

- В. Сухомлинський (управління дитиною, управління рівнем вимог до особистості, управління, яке здійснює викладач у класі та ін.);

- А. Макаренко (педагогічне управління колективом учнів);

- Ю. Бабанський (методи організації діяльності учнів, формування досвіду суспільної поведінки, управління діяльністю учнів та ін.);

- І. Зязюн, В. Безпалько (управління пізнавальною діяльністю учнів);

- Г. Селевко, Н. Кузьміна, Л. Фрідман (управління процесом навчання).

Управління процесом навчання, за висловлюванням В. Афанасьєва, – це послідовна реалізація процедур навчально-пізнавальної діяльності, об’єктивна необхідність якої

визначається новими підходами в організації навчального процесу, що будується на особистісно орієнтованій основі у процесі навчання, на зміні самої позиції вчителя як організатора навчально-пізнавальної діяльності учнів, безпосереднього учасника спільної діяльності в системі “учитель – учень”: “Управлінський процес відокремлений від предметного викладання... Викладачі одержують “предметну” освіту, тобто вони можуть викладати предмет, але не мають навичок управління учнями” [1].

Висновки. Таким чином важливою складовою професійної діяльності сучасного педагога є діяльність, пов’язана із педагогічним менеджментом, яка включає планування, організацію і управління уроком, заняттям, навчанням, вихованням й розвитком учнів, а також контролем цих процесів. І чим більше грамотно побудоване управління, тим вища ефективність освітніх процесів.

Література

1. Афанасьев В.Г. Социальная информация и управление обществом / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1975. – 408 с.

2. Вазина К.Я. Педагогический менеджмент: концепция, опыт работы / К.Я. Вазина, Ю.Н. Петров, В.Д. Белиловский. – М.: Педагогика, 1991. – 265 с.

3. Вдовиченко Р.П. Діяльність міського управління освіти з підвищення управлінської компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Раїса Петрівна Вдовиченко. – К., 2006. – 206 с.

4. Горюнова Л.В. Овладение знаниями и умениями педагогического менеджмента как фактор повышения качества профессиональной подготовки учителя: дисс. ... на соиск. учен. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / Лилия Васильевна Горюнова. – Ростов н/Д, 1999. – 239 с.

5. Губа А.В. Учитель як суб’єкт освітнього менеджменту / А.В. Губа // Теорія та методика навчання та виховання. – Харків: [б. в.], 2008. – Вип. 22. – С. 43 – 51.

6. Де Калувэ Л. Развитие школы: модели и измерения / Л. Де Калувэ, Э. Маркс, М. Петри; [пер. с англ. Е.Н. Максимовой; ред. А.К. Зайцева]. – Калуга: Калуж. ин-т социологии, 1993. – 239 с.

7. Жигір В.І. Теоретичні і методичні засади формування професійно-педагогічних компетентностей майбутніх менеджерів освіти: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Жигір Вікторія Іванівна. – К., 2015. – 487 с.

8. Лікарчук І. До питання про методологічні засади освітнього менеджменту. – [Електронний

- ресурс] / І. Лікарчук // Народна освіта. – 2007. – №1. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vipysku/1/statti/Ilikarchyk/Ilikarchyk.htm>.
9. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.] / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін.; [ред. З.Н. Курлянд]. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
10. Професійна освіта: Словник: навч. посіб. / [уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало]. – К.: Вища шк., 2000.
11. Самостроенко Г.М. Педагогический менеджмент в оргаc: характерные черты и особенности [Электронный ресурс] / Г.М. Самостроенко // Образование и общество. – 2001. – № 2(8). – Режим доступа: http://www.jeducation.ru/2_2001/samostroenko.html.
12. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: 50 НОУ-ХАУ в области управления образовательным процессом / В.П. Симонов. – М.: Роспедагенство, 1997. – 266 с.
13. Шаповалов В. И. Конкурентоспособность личности в парадигме инновационного педагогического менеджмента [Электронный ресурс] / В.И. Шаповалов. – Режим доступа: http://vestnik.vspu.org/releases/pedagoka_i_psihologiy/22_5/.
14. Шаркунова В.В. Соціальне управління та концепції педагогічного менеджменту в загальноосвітніх закладах: автореф. дис. ... на здоб. наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Теорія та історія педагогіки" / Вікторія Валентинівна Шаркунова. – Київ, 1998. – 20 с.
15. preparation]. Candidate's thesis. Rostov n/D, 239 p. [in Russian].
5. Huba A.V.(2008). Uchytel yak subiekt osvitnoho menedzhmentu [The teacher as subject of educational management].Kharkiv: [b.v.], vol p. 22., pp. 43 – 51. [in Ukrainian].
6. De Kaluve, Marks L. E., Petri M. (1993). Razvitie shkoly: modeli i izmereniya [School development: models and measurements]. [per. s angl. Ye.N. Maksimovoy; red. A.K. Zaytseva]. Kaluga: Kaluzh. int sotsiologii, 239 p. [in Russian].
7. Zhyhir V.I. (2015). Teoretychni i metodychni zasady formuvannya profesiino-pedahohichnykh kompetentnosti maibutnikh menedzheriv osvity [Theoretical and methodical bases of formation of professional pedagogical competence of future managers of education]. Doctor's thesis. Kyiv, 487 p. [in Ukrainian].
8. Likarchuk I.(2007). Do pytannya pro metodolohichni zasady osvitnoho menedzhmentu [To the question about the methodological foundations of educational management]. Narodna osvita, №1. Retrieved from: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vipysku/1/statti/Ilikarchyk/Ilikarchyk.htm>. [in Ukrainian].
9. Kurland Z.N., Khmeliuk R.I., Semenova A.V. (2007). Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of higher education]. Navch. posib., Z. N. Kurliand (Ed.). Kyiv: Znannia, 495 p. [in Ukrainian].
10. Profesiina osvita (2000). [Professional education]. Slovyk: navch. posib. [uklad. S.U. Honcharenko ta in.; za red. N.H. Nychkalo]. Kyiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
11. Samostroenko G.M. (2000). Pedagogicheskiy menedzhment v orgas: kharakternye cherty i osobennosti [Pedagogical management in orgs: characteristic features and peculiarities]. Obrazovanie i obshchestvo. № 2(8). Retrieved from: http://www.jeducation.ru/2_2001/samostroenko.html. [in Russian].
12. Simonov V.P. (1997). Pedagogicheskiy menedzhment: 50 NOU-KhAU v oblasti upravleniya obrazovatelnyim protsessom [Pedagogical management: 50 KNOW-HOW in the field of management of educational process]. Moscow: Rospedagenstvo, 266 p. [in Russian].
13. Shapovalov V.I. Konkurentosposobnost lichnosti v paradigme innovatsionnogo pedagogicheskogo menedzhmenta [The competitiveness of the individual within the paradigm of innovative pedagogical management]. Retrieved from: http://vestnik.vspu.org/releases/pedagoka_i_psihologiy/22_5/. [in Russian].
14. Sharkunova V.V. (1998). Sotsialne upravlinnia ta kontseptsii pedahohichnoho menedzhmentu v zahalnoosvitnikh zakladakh [Social management and of the concept of pedagogical management in educational institutions]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.02.2017

